

VÄRDEBESKRIVNING

Område av riksintresse för naturvård i Dalarnas län

Datum: 2003-03-31

Områdesnummer: NRO 20 026

Områdesnamn: Lybergsåsen-Gravbergskölen-Storkölen

Kommun: Malung (2023), Mora (2062)

Kartblad:13DNO, 14DSO

Area: 7002 ha totalt, varav 6833 ha utgörs av land, 169 ha av vatten.

Naturgeografisk region: 32 b Norra Norrlands barrskogsområden och bergkullslätter.

Landskapsformer: Bergkullslätt.

Riksvärde:

Ås		
Myrkomplex	Topogent kärr	
	Sumpskog	
	Naturskog	Flora

Värdeomdöme: Lybergsåsen är av stort geomorfologiskt värde och utgör ett vackert exempel på en subaeril ås. Åsen sträcker sig ca 15 km från Tandsjön i norr till Gravberget i söder. På båda sidor om åsen, samt norr därom, sträcker sig stora myrkomplex.

Gravån i söder har bildat en markant kanjon, där många mycket stora granar växer, vilka tillsammans med kanjonen och vattnet ger landskapet en dramatisk form.

Gästjärnskölens vegetation är till stor del präglad av artfattiga mjukmattor av för regionen representativ typ. Myren är till stor del orörd och har ett välutbildat, stort flarksystem. Fågellivet är likaså representativt och artrikt och har klassats mycket högt i den ornitologiska inventeringen.

Tandsjökölen är ett stort myrområde med artfattig vegetation. Ur fågelsynpunkt har blötområdena runt N. Torsjön stora värden med ljungpipare, kricka, småspov och trana.

Unnarmyrarna-Storkölen delas i två delar. Den västra, fattiga Storkölen med ett rikt fågelliv med bl a småspov och ljungpipare. Den östra Unnarmyrarna/Blebskölen av för regionen ovanligare myrtyper och med en

ställvis rik flora. Inslaget av flarkmyrar med gölar är ett representativt inslag för den myrrika, humida regionen.

Dammkölen-Gravbergskölen är en variationsrik och till stora delar mosaikartad utformad myr med fastmarksholmar, tjärnar och bäckar. Fastmarksholmarna är endast till mindre del avverkade (1982). Geologiska och ornitologiska värden, men en artfattig myrvegetation.

Gravukölen i söder är ett stort, variationsrikt och oskadat myrkomplex med höga biologiska värden främst på den ornitologiska sidan tack vare stor andel öppet vatten i lösbottnar och flarkar.

De flesta av de ovan beskrivna myrarna har i länets våtmarksinventering klassats som klass I. Ett par av dem har klass II, men har tagits med för att området i sin helhet får höga värden.

Huvudkriterier: A, B, D

Stödskriterier: Storlek, Mångformighet, Naturlighet, Kontinuitet, Representativitet, Funktion

Förutsättningar för bevarande: Åsens välutbildade former bibehålles i oskadat skick. Värdet kan påverkas negativt av täktverksamhet och annan exploatering som påverkar marktopografien.

Bevarandet av våtmarkens värde kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt.

Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar, och i kantzoner bör ej utföras.

Säkerställande: Med stöd av MB 7 kap 28 § har två Natura 2000-områden inrättats inom gränserna för riksintresseområdet. I områdets mitt finns det 12 ha stora SE0620241 Lybergseggen. Detta är även ett biotopskyddsområde, upprättat med stöd av MB 7 kap 11 §. I områdets nordöstra del finns även det 409 ha stora SE0620064 Gåstjärnskölen. Detta är även en del av ett samrådsområde med samma namn, upprättat med stöd av MB 12 kap 6 §.

Områdets huvuddrag:

Lybergsåsen

Lybergsåsen utgör en biås till Malungsåsen och sträcker sig utan större avbrott genom bergkullslätten från Malungsråberget norrut till Tandsjön, en sträcka på närmare femton kilometer.

Åsen är mestadels liten och ringlande. Trots att höjden sällan överstiger sju meter är den ändå skarpt markerad och kallas därför även Lybergseggen. Den är huvudsakligen uppbyggd av grovt och kantigt material, ställvis förekommer rikligt med block på åsen. I norr får åsen något kraftigare dimension samt består av ett rundare material. Enligt Lundqvist (1951) är åsen subaeril, vilket innebär att den bildats i öppna sprickor i landisen. Åsen utgör ett vackert och säreget inslag i landskapsbilden.

Gravån

I södra delen av området ligger Gravån, vilken avvattnar de stora myrarna Gravukölen och Gravbergskölen. Vid Gravberget passerar ån ett bälte med Öjediabas. Här har ån skurit sig djupt ner i både moränen och fast berg. I förhållande till omgivningen har ån skurit sig ner 30-50 meter. Emellanåt når de lodräta bergväggarna en höjd på ca 20 meter.

Lokalen är geologisk intressant. Här uppges att Öjediabasen innesluter sandstens- och skifferbankar. Den genomsättes även av gångar av en fin- till småkornig, yngre diabas av Åsbytyp. Öjediabasen uppges också ha "pillow"-struktur, det vill säga ovala kuddar, av en storlek av 1`3 dm. I området finns även rester efter kalkbränning i form av ugnar.

Myrarna

Gåstjärnskölen utgör den nordligaste delen av ett väldigt myrområde. Den begränsas av ett sjösystem i Ogans vattenområde med Tandsjön, Rogsjön och Dragsjön. Barrskogsbevuxna fastmarksholmar och bergryggar i nord-sydlig sträckning delar upp myren något, men den kan ändå betraktas som en stor, öppen myr. Myrens vegetation präglas av artfattiga mjukmattor och hjortronmossepartier ut mot kanterna. I norr finns ett stort flarksystem med gölflarkar och halvmeterhöga strängar, av vilka en jättesträng mäter mer än 400 m och dämmer upp en väldig flark. Områden vid Rudtjärnen hyser en del rikarter, vilka avviker mot den mycket artfattiga floran i övrigt. Här finns gyllenmossa (*Tomentypnum*), ullsäv och några fler krävande arter. Myren har ett rikt fågelliv med spovar, ljunpipare, trana, gräsand och kricka. Den har ingående undersökts av Sjörs m.fl. (1973) och den är också fågelinventerad.

Söder om Gåstjärnskölen tar Tandsjökölen vid. Båda dessa ligger i Mora kommun, medan övriga myrar inom riksintresset ligger i Malungs kommun. Här landskapet mycket flackt på en plåtå mellan Tandsjön och Ogans dalgång. Topografiskt präglas landskapet av låga bergsryggar i nord-sydlig sträckning, vilka delar upp det väldiga myrområdet. Barrskogarna domineras av friska ristyper, men vid de låga bergsryggarna övergår myrarna successivt i fuktskogar. Storområdet dräneras till Ogan. Det väldiga, flacka myrområdet präglas av artfattiga mjukmattekärr, som mot sidorna övergår i mossar av hjortrontyp. På några platser finns något större mosseområden. Myrarna är torra, vilket kan förklaras med dränerande underlag. Blötområden uppträder främst vid N. Torsjön i form av sumpkärr längs ån och angränsande lösbottenkärr. En värdefull fågelfauna finns med bl a ljunpipare, småspov och trana.

Unnarmyrarna-Storkölen ligger på ett flackt, ca 4 km brett näs mellan de reglerade sjöarna Hässjön och Tandsjön/Rogsjön. Drumlinformade, skogsbevuxna höjder drar i nord-sydlig riktning genom området. Skogarna är barrblandskogar där fuktinslaget på många håll är stort. Större fuktskogar finns på Bäckemyrhöjdens nordsluttningar, vilka gradvis övergår i mossar och kärr. Myrarna utgörs främst av kärrkomplex med inslag av rismossar av hjortrontyp längs sidorna och i något högre partier. Storkölen domineras av stora, plana fattigkärr dels av mjukmattetyper, vilka mot öster, övergår i fastmattor. Ett antal flarkpartier söker sig mot en central tjärn, varifrån vattnet rinner vidare österut.

Unnarmuren och Blekskölen i öster skiljer sig på flera punkter från Storkölen i väster. Huvuddelen utgörs av fastmattekärr av tuvsävtyp, vilka genomdras av blötare flarkområden med lösbottnar/fastmattesträngar av mer norrländsk typ. Centrala delen av den nordligaste delen av Unnarmyrarna upptas av ett blött flarkkomplex av blandmyrtyp med flarkgölar. Stora delar av främst de blöta myrarna är av rikkärrstyp med inslag av ängsnyckel, dvärglumner, gräsull, björnbrödd, vitag, tätört och flera rikkärrsmossor. Storkölen har ett rikt fågelliv med bl a småspov och ljungpipare, gluttsnäppa och mycket orre.

En del av det mycket vidsträckt myrlandskapet i dessa delar av regionen upptas av Getingskölen på Bäckemyrhöjdens sluttningar ner mot Tandsjön och Blästerån. Svagt sluttande fastmattekärr, till större delen öppna men med inslag av stora fastmarksholmar dominerar sluttningen. På krönet i väster rismossor av hjortrontyp, vilka även uppträder mot fastmarken i övriga området. Myrarna är torra och inslagen av blötmyr och tjärnar litet. Denna myr har inte lika höga värden som omkringliggande myrar, men ingår ändå i riksintresset, eftersom området då får en bättre helhet.

Dammkölen-Gravbergskölen ligger i en några km bred, flack dalgång, i öster skarpt markerad av Brändberget/Kyrkbergets branter och väster mer diffust av den låga Gullrosheden. En vattendelare längs vägen vid Bu-Lyberget utgör den norra gränsen för myrområdet. Området dräneras genom Glesans vindlande lopp till den reglerade Hässjön i nordväst. Landskapet är kraftigt sönderstyckat av små fastmarksholmar be vuxna med barrblandskog av frisk ristyp. Dammkölenmyrarna i norr domineras av fastmattekärr, vilka mot bergen i öster är av lutande, soligen tuvsäv/blåtäteltyp. Fastmattekärren mot stora myren är mer av artfattig mjukmatte typ. Myrarna inom denna del är i regel små och ganska mångformiga genom att torrare partier täcks av mossevegetation, främst av hjortrontyp, och av fastmarksholmar "dämda" partier av blötare lösbottnar. Det finns även rikligt med små tjärnar i dödisgropar och även en del flarkgölar i myrens vattenbanor. Runt Glesan utbreder sig översvämningskärr (sumpkärr). Gravbergskölarna i söder intas av något större sammanhängande myrar än Dammkölen. Svagt lutande, soligena fastmattekärr med inslag av en del flarkgölar dominerar de artfattiga myrarna här. Även något större, ensidigt lutande rismossor med höljesystem finns mot Glesan i väster. På Råbergskölen i sydväst finns ett välutformat flarksystem med strängkärrtyp. Myrarna har ett rikt fågelliv med bl a gluttsnäppa, trana och brushane.

Gravukölen-Östermyrkölen

Ett flackt landskap öster om Råberget och uppdämt av små bergsryggar hyser ett i stort sett blött myrlandskap av stora dimensioner. Kärr av två typer dominerar. Artfattiga och enhetliga mjukmattekärr och blöta lösbottenkärr med övergång till rena, vattenfyllda flarkar. Längs en liten rullstensås finns en rad tjärnar. Rismossesträngar och mindre rismossepartier, ofta av hjortrontyp, är vanligt liksom små fastmarksholmar. Dessa myrdelar dräneras dels via Gravån mot söder och dels till Lysjön i öster.

Biotopskyddet "Lybergseggen"

Inom riksintresseområdet finns ett litet biotopskydd, som även är utpekade som Natura 2000-område med namnet "Lybergseggen". Området ligger i anslutning

till åsen, den egentliga Lybergseggen, men utgörs av en urskogsartad barrskog. I skogen finns bl a tallticka, gränsticka, rosenticka, harticka, vedticka samt violettgrå tagellav.

Anmärkningar: Gravukölen har VMI ID: 13D 9F01. Unnarmyrarna har VMI-id: 14D2F01. Liten påverkan, främst av skyddsdikningar.

Referenser:

Bratt, L, Rafstedt, T, 1990: *Våtmarker i Kopparbergs län*. Länsstyrelsen i Kopparbergs län 1990:2.

Lundqvist, G, 1951: *Beskrivning till jordartskarta över Kopparbergs län*. SGU, ser Ca nr 21.

Olsson, G, 1964: *Rullstensåsarna och deras utnyttjande i Kopparbergs län*. Länsutredning för Kopparbergs län.

Rynéus, T, (o medarb.), 1988: *Naturvårdsprogram för Kopparbergs län*. Länsstyrelsen i Kopparbergs län 1988:1.

Svenson, S-Å, 1984: *Översiktlig naturinventering för Malungs kommun*. Länsstyrelsen i Kopparbergs län, N 1984:1.